АНАЛИЗА ТРЕНУТНОГ СТАЊА БАНКАРСКОГ СЕКТОРА СРБИЈЕ

ANALYSIS OF CURRENT STATE OF THE BANKING SECTOR IN SERBIA

Бранимир Калаш¹
Јелена Андрашић
Милош Пјанић

Универзитет у Новом Саду, Економски факултет Суботица, Србија

Сажетак: Банке представљају финансијске институције које заузимају важно место у финансијском механизму сваке економије. Банкарски сектор представља део макроекономског система из чега произилази њихова чврста повезаност која се манифестује кроз чињеницу, да висок степен привредног развоја подразумева снажан банкарски сектор, али и његову повратну улогу у финансирању и услуживању привредних субјеката. Циљ рада јесте приказивање стања у банкарском сектору Србије и указивање на значај пословања банака као једних од кључних учесника у тржишним условима пословања. Предмет рада огледа се кроз анализу главних показатеља пословања банкарског сектора, како би се утврдило колико је банкарски сектор Србије ефикасан.

Кључне речи: банке, сектор структура, ефикасност.

Abstract: Banks are financial institutions that have an important place in the financial mechanism of any economy. The banking sector represents part of the macroeconomic system which indicates their strong connection that is manifested in the fact that a high level of economic development implies a strong banking sector and the feedback role in financing and servicing business entities. The aim of paper is to show the situation in the Serbian banking sector and pointing out the importance of bank operations as one of the key participants in the market conditions. The subject of the paper is reflected in the analysis of the main indicators of the banking sector, in order to determine how the Serbian banking sector is effective.

Keywords: banks, sector, structure, efficiency.

1. УВОД

Банке као финансијске институције се свакодневно налазе између комплексних процеса производње и промета са улогом прикупљања акумулације и штедње, с једне стране и пласирањем прикупљених средстава корисницима којима су та средства неопходна, с друге стране. На тај начин, банке постају регулатор новчаних токова као крвотока националне привреде. Разумевање трансмисионих канала који постоје између финансијског реалног сектора је од пресудног значаја када се процењује финансијска стабилност (BIS, 2011). Саме банке заузимају значајно место у

¹ branimir.kalas@ef.uns.ac.rs

финансијском механизму сваке економије. Ndebbio (2004) и Usman и остали (2010) наводе да економски развој земље у великој мери зависи од финансијског посредовања банкарских организација. Од њих у великој мери зависи финансијска снага привреде, а управо је снага банака опредељена интензитетом националне економије у свакој земљи. Банкарски сектор је само део макроекономског система, из чега произилази њихова чврста корелација, при чему се та повезаност манифестује у контексту да висок степен привредног развоја подразумева развијен и снажан банкарски систем. Управо зато, банкарски сектор је од капиталног значаја за опште стање привреде и игра значајну економску улогу у погледу пружања услуга финансијског посредовања, као и убрзања процеса претварања депозита у инвестиције продуктивног карактера (Алихоџић, 2015). Исто тако, Fries и Таси, (2002) истичу да банке морају ефикасно мобилисати и паметно алоцирати средства како би унапредили и олакшали процес штедње и инвестиција у циљу промовисања дугогодишњег раста.

2. ТРАНЗИЦИЈА И РЕФОРМА БАНКАРСКОГ СЕКТОРА СРБИЈЕ

Финансијски систем Србије је релативно мали и изузетно банкоцентричан (IMF, 2010, стр. 11). Ту је присутна и сличност са банкарским секторима централне и источне Европе, где такође банке заузимају значајно место у финансијским токовима (Бабић и остали, 2015, стр. 11). Банкарски сектор представља један од водећих сектора где је извршена транзиција у склопу српске економије. Процес транзиције банака започео је 2001. године, при чему је у том тренутку било близу 90 банака на домаћем тржишту. У наредне две године, број банака је преполовљен и крајем 2003. године био сведен на 40.

У циљу консолидације Хацић (2009) наводи предузете мере у циљу консолидације и оздрављења банкарског сектора:

1. **селекција банака** – први тест за банке је био капитални цензус (5 мил \$ новчаног дела капитала, кој је у првом тренутку задовољавало свега 20 банака). Банкама је дат рок да до средине 2001. године достигну тај ниво, што је резултирало губљењем лиценци оних банака, које нису успеле да проблем капиталног цензуса превазиђу порастом новчаног дела капитала;
2. **принудно мерцовање банака** – оне банке које нису биле способне да обезбеде капитални цензус и нису могле да га

- достигну, определиле су се за припајање другој банци (таквих је било 19 банака);
3. **санација великих банака** – за банке које су важне за цео финансијски систем (њих 6), а које су инсолвентне отворен је санациони поступак. Након одређеног временског периода, на почетку 2002. године, на основу бенефит/трошак санације, приступило се поступку стечаја и ликвидације за четири највеће домаће банке;
 4. **отварање за улазак страних банака** – након дугогодишњег периода недовољне присутности на домаћем банкарском тржишту, током 2001. године већи број иностраних банака су од стране НБЈ добиле лиценцу за гринфилд инвестиције и започеле рад. Управо су неповољни општи услови пословања и високи неекономски ризик били кључни фактори вишегодишњег одсуства страног банкарског капитала;
 5. **јачање контролне функције централне банке** – управо је одлучност централне банкарске власти у спровођењу међународно прихваћених стандарда за банкарско пословање и чврсте финансијске дисциплине од изузетног значаја за консолидацију банака;
 6. **решавање питања депоноване девизне штедње** – за враћање поверења у банкарски систем, услов је био решавање питања депоноване, а нереализоване девизне штедње грађана. Иако са великим закашњењем и додатним продужавањем рокова за враћање, ово решавање је започето са емитовањем обвезница;
 7. **прелазак платног промета у банке** – као и за неке од претходно наведених мера, прелазак платног промета почетком 2003. године, предузет је са великом одлучношћу, али уз повремена лутања и непотпуно припремљено;
 8. **прелазак на међународне рачуноводствене стандарде** – од 1. јануара 2004. године прешло се у потпуности на рачуноводствене исказе усклађене са међународним рачуноводственим стандардима. Ова мера је предузета у циљу стандардизације банкарског пословања и усаглашавања са међународно прихваћеним нормама, на основу усвајања нових прописа о рачуноводству и ревизији.

Реформа банкарских система испоставила се као важан сегмент унутар укупних економских реформи. Иако постоје велике разлике у самом начину реализације програма реструктурирања банкарских сектора, дужини трајања и трошковима овог процеса, у

привредама централне и источне Европе, постоји неколико заједничких елемената (Остојић, 2002):

- спремност влада да признају дубину проблема и активно приступе њиховом решавању;
- кроз преузимање обавеза банака од стране државе обезбеђивањем фискалних извора за решавање нагомиланих проблема у банкарском сектору,
- снажан утицај централних банака у транзиционим привредама путем њихове супервизорске улоге над банкарским сектором, а како би се обезбедила у почетном периоду стабилна понуда новца и кредита;
- отварање банкарских тржишта за нове стране банке кроз процес приватизације банака Југоисточне Европе чиме се утиче на јачање конкуренције у банкарском сектору.

График 1.: Учешће домаћих и страних банака у активи банкарског сектора Србије

Извор: НБС

На графику 1. представљено је присуство домаћих и страних банака у два различита временска периода од 2002-2004. и 2013-2015. године. Као што је и видљиво, пре почетка транзиционог процеса у Србији, домаће банке заузимале су значајно место у нашем банкарском сектору, где је њихово учешће било изнад 70% у капиталу и укупној активи. Међутим, процес интернационализације домицилног банкарства је посебно постао интензиван у периоду

2004 – 2007. године, када је дошло до драматичног смањења учешћа домаћих банака (државних и приватних) у односу на стране банке, ако се узму у обзир број банака, капитал и актива банака.

График 2.: Компаративни приказ домаћих и страних банака у банкарском сектору Србије у два трогодишња временска периода

Извор: НБС

Узимајући у обзир последње три године, просечно учешће страних банака износи око 75%, што индикативно указује да је банкарски сектор Србије у већинском власништву страног капитала. У 2015. години, њихово учешће расте и износи 76.1% у укупној активи и 77.5% капитала банкарског сектора Србије.

Од укупног броја банака, 23 банке се налази у страном власништву, а 7 у власништву домаћих лица – шест у власништву државе као већинског или највећег појединачног акционара и једна банка у власништву приватних лица. Банке у власништву страних лица потичу од банкарских групација из 11 држава, односно, Италије, Аустрије, Грчке, Француске и свих осталих земаља. Посматрајући активу и капитал банкарског сектора, банке у државном власништву државе и домаћих приватних лица учествују са 23.9%, односно 22.5%, док с друге стране учешће страних банака је изразито доминантно и прелази 75%.

Табела 1.: Приказ домаћих и страних банака у 2015. години

Показатељи	Број банака	Актива		Капитал	
		Износ	%	Износ	%
Банке у власништву домаћих лица	7	729	23.9	139	22.5
Државне	6	550	18.0	87	14.1
Приватне	1	179	5.9	52	8.4
Банке у власништву страних лица	23	2.319	76.1	480	77.5
Италија	2	796	26.1	176	28.4
Аустрија	3	453	14.9	93	15.0
Грчка	4	395	13.0	90	14.5
Француска	3	316	10.4	49	7.9
Остали	11	359	11.8	72	11.6
Укупно	30	3.048	100	619	100

Извор: НБС

3. АНАЛИЗА ПОКАЗАТЕЉА БАНКАРСКОГ СЕКТОРА СРБИЈЕ

На крају 2015. године банкарски сектор Србије обухватао је 30 банака са организационом мрежом од 1.730 пословне јединице у којима је било запослено 24.257 лица, што је мање за 57 пословних јединица и 849 запослених у односу на крај 2014. године (http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/55/55_4/kvartalni_izvestaj_IV_15.pdf)

График бр. 3 приказује кретање укупне aktive банкарског сектора Србије за временски период 2006 – 2015. године у милијардама динара. Нето актива целокупног сектора банака расте из године у годину, да би достигла свој максимум од 2880 милијарди динара на крају 2012. године. Након тога, укупна актива има опадајући тренд да би на крају 2013. године била мања за 34 милијарде динара у односу на крај претходне године. Укупна актива банкарског сектора на крају четвртог тромесечја 2015. године износила је 3084 милијарди динара и порасла је за 1897 милијарди динара од почетка посматраног периода.

График 3.: Тренд кретања укупне aktive банкарског сектора Србије

Извор: НБС

График 4.: Структура укупне aktive банкарског сектора Србије у 2015. години

Извор: НБС

На основу графика 4 приметно је доминантно учешће кредита одобрених комитентима и банкама, као и другим финансијским организацијама од 60%, при чему више од половине одобрено

комитентима. Готовина и средства код ЦБ учествују са 17% што је за 0.6% мање у односу на 2014. годину, док су финансијска средства расположива за продају на нивоу од 15% укупне активе банкарског сектора.

График 5.: Показатељи ликвидности банкарског сектора Србије

Извор: НБС

Данас већина банака обезбеђује ликвидност путем краткорочног задуживања на финансијским тржиштима (Поповчић-Аврић и остали, 2013). Ликвидност представља способност банке као дужника да измири обавезе о року доспећа (Вуњак, 2006, стр. 345).

На графику бр. 5 представљено је кретање показатеља ликвидности на нивоу читавог банкарског сектора за временски период од 2006 – 2015. године. Приметно је да индикатор бележи пад у периоду од 2006 – 2008. године, када достиже своју најнижу вредности од 1.81%. Овакво кретање је последица знатног повлачења девизне штедње становништва што се одразило и на девизну ликвидност. Банкарски сектор Србије је од иностраних извора средстава зависио мање него други банкарски сектори у Европи. Међутим, упркос овој чињеници нарушавање глобалне ликвидности и нагле промене на глобалним новчаним тржиштима одразиле су се и на ликвидности домаћих банака. Нагло повлачење штедње је заустављено крајем 2008. године индикатори ликвидности, иако су опали, они су и даље изнад референтне вредности од 1 тј. прописаног минимума. До побољшања

ликвидности долази у току 2009. године, о чему говори и обновљени интезитет улагања банака у хартије од вредности централне банке и државе.

Од тог трена па до 2011. године банкарски сектор карактерише растући тренд овог показатеља. Највећу вредност у посматраном периоду показатељ ликвидности достигао је 2013. године, од 2.41%. Што се тиче прошле године вредност просечног месечног показатеља ликвидности је била 2.09 % што је за 0.7% ниже него 2014. године, али и знатно више од прописане вредности овог показатеља.

График 6.: Показатељи профитабилности банкарског сектора Србије

Извор: НБС

Ако се посматра профитабилност банака на основу горе наведених индикатора, јасно је да су наше банке знатно унапредили профитабилност у периоду транзиције. Индикатори ROA и ROE вишеструко су повећани за само неколико година у односу на почетак периода. Највећа вредност ROA је постигнута 2008. године, иако је тада светска финансијска криза уздрмала наш банкарски систем. Међутим, треба имати у виду да је услед кризе у другом кварталу 2009. године ROA био на 0,96%, када је забележен пад за више од 1%. Принос на акцијски капитал (ROE) је такође у почетном периоду транзиције забележио експоненцијални раст уз највећу вредност 2006.године, да би наредне године дошло до благог пада услед докапитализације банака.

Након тога, РОЕ бележи раст на основу кредитне експанзије, али је то повећање, нарочито у 2010. и 2011. мање у односу на 2008. годину, што је последица светске економске кризе. Драматичан пад вредности оба индикатора је производ смањења профита који су банке оствариле у 2009. години.

С обзиром да ни акцијски капитал ни актива банака нису драматично расли у 2009. у односу на 2008. годину, логичан је закључак да је дошло до пада нето зарађивачке способности банака. У 2014. и 2015. години, индикатори бележе позитивне стопе раста од 0.3% и 1.6% што је за 1.4% и 8.1% мање у односу на почетак посматраног периода.

График 7.: Адекватност капитала банкарског сектора Србије

Извор: НБС

Наредни график приказује кретање показатеља адекватности капитала у периоду од 2006-2015. Према Одлуци о адекватности капитала и прописаном минимуму од 12%, можемо приметити да је у посматраном периоду банкарски сектор Србије адекватно капитализован. Дати индикатор је знатно изнад домаћег минимума и два и по пута изнад минимума прописаног у ЕУ (http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/90/90_2/finansijka_stabilnost_2014.pdf). Највећу вредност од 27.9% достиже у 2007. години, док је четири године касније био на најнижем нивоу од 19.1%.

На крају 2015. године, показатељ адекватности капитала износио је 20.9% на нивоу читавог банкарског сектора, што упућује на чињеницу да су банке довољно стабилне са аспекта анализираних индикатора.

Табела 2.: Ранг листа десет највећих банака према критеријуму билансне активе (млрд РСД и %)

Банке	2014			2015		
	Износ	Учешће	Ранг	Износ	Учешће	Ранг
Banca Intesa	473	15.9	1	480	16.0	1
Комерцијална банка	406	13.7	2	392	12.9	2
Unicredit Bank	265	8.9	3	308	10.1	3
Raiffeisen банка	224	7.5	4	234	7.7	4
Societe Generale банка	222	7.5	5	231	7.6	5
АИК банка	173	5.8	6	179	5.9	6
Eurobank	146	4.9	7	141	4.6	7
Поштанска штедионица	113	3.8	10	130	4.3	8
Војвођанска банка	123	4.1	8	120	3.9	9
Erste bank	98	3.3	12	117	3.9	10

Извор: НБС

Према критеријуму висине билансне суме, редослед десет највећих банака на крају 2015. године био је скоро непромењен у односу на крај 2014. године. Поштанска штедионица и Војвођанска банка замениле су места, док се Erste банка први пут нашла у првих десет банака. Banca Intesa је и даље највећа банка у Србији према датом критеријуму са тржишним учешћем од 16%. Следе је Комерцијална банка и Unicredit банка са двоцифреним уделом од 12.9% и 10.1%, док је учешће осталих банака испод 10%.

График 8.: Преглед банака према резултату пословања у 2015. години (млрд РСД)

Извор: НБС

На графику 8. приказано је пет банака које су оствариле највећи добитак у току 2015. године и пет банака које су забележиле највећи губитак. Банка која је остварила највећи добитак јесте Банка Intesa, у износу од 9.683 милиона динара. На другом и трећем месту су Unicredit банка и Raiffeisen банка са оствареним добитком од 6.586 тј. 4.845 милиона динара. динара. Исто тако, и АИК банка и Eurobank спадају у првих пет банака са највећим добитком чија је добит на нешто нижем нивоу у односу на горе наведене банке. С друге стране, банка која је претпрела највећи губитак у 2015. години јесте Нуро-Алпе Адриа банка са 7.799 милиона динара. Следе је Комерцијална банка са 6.414 милијарди динара, Piraeus банка са 3.953 и ЈУБМЕС банка са 1.790 милијарди динара. Оно што је индикативно јесте да се Комерцијална банка први пут нашла међу банкама са највећим губитком, с обзиром да је у последњих неколико година била у врху и веома успешна са становишта оствареног резултата на нивоу банкарског сектора Србије. Ова банка је забележила пад од 234.8% у свом пословању у односу на 2014. годину, када је остварила добитак од 4.758 милијарди динара.

ЗАКЉУЧАК

У савременим условима пословања, банке су у обавези да се понашају одговорно и улазе у послове где ризичне тачке нису толико изражене. То подразумева да банке морају поштовати основне принципе у банкарског пословању, почев од ликвидности и профитабилности, али првенствено и сигурности. Тако ће се створити услови да банке могу пословати на ефикасан начин, што ће омогућити и доступност новчаних средстава и приступ финансирања привредним субјектима. Појавом светске економске кризе, развој банкарског сектора Србије био је у великој мери успорен, што се може видети кроз нижи ниво профитабилности банака и повећање проблематичних кредита на нивоу сектора. Једна од карактеристика банкарског сектора јесте велики број банака, при чему није дошло до жељеног нивоа конкурентности у Србији. С друге стране, иако су показатељи профитабилности доста мањи у односу на преткризни период, банкарски сектор је довољно стабилан и ликвидан. Такође, адекватна капитализованост банака у Србији представља један од стубова стабилности и сигурности целог сектора. Само здрав банкарски сектор постављен на реалним основама и поштовању фундаменталних начела банкарског пословања може да понуди решење за проблеме и потешкоће са којима са суочава у свом егзистирању.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алихоџић, А. (2015). Међусобна условљеност перформанси банкарског и реалног сектора Републике Србије, *Банкарство*, Vol. 2, UDK 336.71:338.1(497.11), стр. 46-71.
2. Бабић, А., Зилцовић, Е., Лончар, Д. (2015). Testing for Competition in Serbian Banking Industry: The Panzar-Rosse Approach, *Industry*, Vol. 43, No. 3, стр. 7-26.
3. BIS (2011). *The transmission channels between the financial and real sector: A critical survey of the literature*, February, Basel Committee on Banking Supervision, Working Paper No. 18.
4. Вуњак, Н., Ковачевић, Љ. (2006). *Банкарство*, Економски факултет Суботица
5. Fries, S., Taci, A. (2002). Banking reform and development in transition economies, *European Bank for Reconstruction and Development*, Working paper No. 71.
6. Хацић, М. (2009). *Банкарство*, Универзитет Сингидунум Београд

7. IMF (2010). Republic of Serbia: Financial Sector Assessment Program Update – Financial System Stability Assessment, *Country Report* No. 10/147, May, International Monetary Fund, Washington, D.C.
8. НБС (2006-2015). *Квартални извештаји*, доступно на: http://www.nbs.rs/internet/cirilica/55/55_4/index.html
9. НБС (2014). *Извештај о финансијској стабилности*, доступно на: http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/90/90_2/finansijska_stabilnost_2014.pdf
10. Ndebbio, J.E.U (2004). The Impact of Financial Deepening on Growth: A Study of Selected Sub-Saharan African Countries, *NDIC Quarterly*, 1(2).
11. Остојић, С. (2002). Модели реструктурирања банкарских система у привредама у транзицији, *Привредна изградња*, XLV 3-4, стр. 201-224.
12. Поповчић-Аврић, С., Миздраковић, В., Ћенић, М. (2013). Analysis of Financial Structure of the Serbian Banking Sector: Impact of the Financial Crisis, *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 2, стр. 81-92.
13. Usman, M., Wang, Z., Mahmood, F., Shahid, H. (2010). Scale Efficiency in Banking Sector of Pakistan, *International Journal of Business and Management*, Vol. 5, No.4, April, стр. 104-116.

Рад је примљен: 29.05.2016.

Рад је прихваћен за штампање: 18.06.2016.